

Keeleauhinnad 2015

Jüri Valge

keelehooldekeskuse koordinaator

Alustuseks kaks täpsustust. Auhinnad on antud-saadud küll 2015. aastal, tunnustatakse nendega aga kas möödunud aastal või aastatel tehtut. Ka on keele või keelega seotud valdkondade auhindu mitmeid, järgnevalt tuleb juttu kahest kaalukamast: Ferdinand Johann Wiedemanni riigi keeleauhinnast ning haridus- ja teadusministeeriumi väljaantavast aasta keeleteoauhinnast.

Wiedemanni auhinna endaga seoses toimus kõik vanaviisi, küll aga leidub mainimisväärt tegevuses, mis auhinnaga kaasneb. Ettevalmistustöö algas auhinna asutamise 30. aastapäeva puhul peetava konverentsi „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa III” korraldamiseks Väike-Maarjas. Toimumisaeg 2018. aastal lisab üritusele kaalu ning korraldajatele vastutust: konverents on arvatud üritustesarja „Eesti Vabariik 100” ametlikku kavva. Oluline on seegi, et seni eraldi käsitletud teaduse-, kultuuri-, spordi- ja keeleauhinna ning nende laureaate tutvustused¹ on koondatud ühte, Teaduste Akadeemia üllitatud raamatusse „Eesti Vabariigi preemiad 2015”. Akadeemia presidendi Tarmo Soomere sõnul on see märk, „et pealtnäha erinevad, ent paljus ülimalt sarnased valdkonnad on teel meie ühiskonna ühtsema ja terviklikuma peegelduse suunas”².

HTMi ja kultuuriministeeriumi eestvedamisel üritatud „Riigi kultuuripreemiate ja kultuuristipendiumide seaduse” muutmine aga, paraku, takerdus seadusandjateni jõudmata. Et muu hulgas auhindade rahalist võrdsustamist taotlev üritus rahapuuduse tõttu edukas ei olnud (kõiki preemiaid puudutav muudatus oleks riigile üpris kalliks läinud),

¹ Valge, Jüri 2015. Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind. Leelo Tungal. – Eesti Vabariigi preemiad 2015. Eesti Teaduste Akadeemia. Tallinn, lk 180–187.

² Soomere, Tarmo 2015. Eessõna. – Eesti Vabariigi preemiad 2015. Eesti Teaduste Akadeemia. Tallinn, 2015, lk 6.

on mõistetav; et koos sellega jäi aga loomata seaduse tasemel alus aasta keeleteo auhinnale (sarnaselt teiste valdkondadega), on kurb. Wiedemanni auhinnaga seoses tuleb kindlasti tunnustada eesti keele sihtasutuse pingutusi laureaadipinkide korraldamisel Haapsallu Väikese viigi äärde.

Samm edasi tehti aasta keeleteoauhinna arendamisel. See sai ametlikult kinnitatud statuudi: 20. novembril 2014. aastal allkirjastas haridus- ja teadusminister käskkirja nr 465³. Suuri muudatusi seni kehtinud süsteemiga võrreldes vastne statuut kaasa ei toonud. Kui algul oligi kavas hoida lahus keeleprofessionaalide ning omaalgatuslike keelesõprade teod, siis vahetegemise valdava võimatuse tõttu sellest loobuti. Ei peaauhinda valivate ministrite ega rahvaauhinna hääletajate seisukohalt ole tegija staatus ka oluline: mõlemas kategoorias on tunnustust pälvinud nii ametimehed kui ka asjaarmastajad.

Aasta keeleteoauhinna eesmärk, auhinna ja hinnatavate keeletegude liigid on püsinud muutumatuna. Statuudis fikseeritakse kahe peakorraldaja, haridus- ja teadusministeeriumi ning Emakeele Seltsi juhatuse kohustused ja õigused, kirjeldatakse ajaliselt üldistatuna auhinna määramise etappe, auhinnakandidaadi esitamist ning vajadusel auhindade jagamist. Suurim detailne muudatus on see, et auhinnateo kandidaadina võivad tulla arvesse ka korduvad sarnased keeleteod, millest üks on tehtud konkursiaastal. Põhiline, mille ametlikult kinnitatud statuut kaasa tõi, on senisest suurem kindlus, et auhinna väljaandmine jätkub.

Keeleteoauhindadele esitati kokku 18 tegu, neist kaks kahel korral. Teatud tinglikkusega võib teod jaotada viide rühma:

1. Sõnaraamatud ja sõnastikud:

- Hariduse ja kasvatuse sõnaraamat. Eesti. Inglise. Saksa. Soome. Vene. Eesti Keele Sihtasutus, 2014 – Viivi Maanso (töörühma juht), Tiiu Erelt (toimetaja), Mari Kadakas, Ulve Kala-Arvisto, Inger Kraav, Helin Puksand, Eva Tamm, Inge Unt.
- Eesti-võru sõnaraamat. Võru Instituut, 2014 – Mariko Faster ja Urmas Kalla (töörühma juhid), Laivi Org, Sulev Iva, Triin Iva.
- Eesti keele–eesti viipekeele sõnastik (elektrooniline). Eesti Keele Instituut, 2014 – Liivi Hollmann ja Jelena Kallas (töörühma juhid),

³ Aasta keeleteoauhinna statuudi kinnitamine. Haridus- ja teadusministri käskkirja nr 465, 20. november 2014.

Maria Tuulik, Mai Tiits, Kristina Koppel, Madis Jürviste, Indrek Hein, Ülle Viks, Riina Kuusk, Maret Õun, Riho Kurg, Ain Teesalu, Kristel Viksi, Ivo Kaunissaar.

- Haridussõnastiku 4000 termini soome vastete koostamine – Paula Sajavaara.
 - Eesti keele ja eesti viipekeele lisamine vabakasutuses olevasse rahvusvahelisse *online*-sõnaraamatusse *Spreadthesign* – Raili Loit (töörühma juht), Maret Õun, Kadri Hein, Katrin Heinla, Sander Ausma, Piret Põllu.
 - Sõnalood. Etümoloogilisi vesteid – Udo Uiibo.
2. Eesti kirjakeele õpe ja väärtustamine:
- Vene koolide eesti keele õppekomplekt III klassile „Minu eesti keel” (õpik 2 osas, töövihik töölehtedega, 3 CD-d) – Inga Mangus, Merge Simmul.
 - Kuku Raadio saade „Kirillitsas Eesti” ja selle juhtimine – Pavel Ivanov.
 - Eesti keele e-õppe kursus „Keelekliik” – Leelo Kingisepp, Marju Ilves.
 - Rootsikeelne eesti keele grammatika „Estniska från grunden” – Raimo Raag.
 - Õpiobjekt „Eesti rahvakultuurist kümnes keeles” (elektrooniline) – Liina Soobik, Anu Pungas.
 - Välismaal elavate eesti laste e-põhikooli loomine – Eestikeelse Hariduse Selts (Helsinki).
3. Võistlused:
- Vikerraadio e-etteütlus – Laura Teder, Martin Ehala, Peeter Päll, Maris Jõks, Edward Kess, Alo Mihkelson, Riina Rõõmus.
 - 2014. a sõnavõistlus – Rita Niineste (töörühma juht), Hannes Rumm, Urmas Sutrop, Peeter Päll, Katrin Hallik, Allar Jõks, Rein Veidemann, Mart Juur.
 - Üleriigiline gümnaasiumiõpilaste kõnevõistlus „Kuldsuud Põltsamaal” 15! – Marika Nugis, Sirje Ääremaa.
4. Murdekeele väärtustamine:
- Rannu lugemik. Murdetekstid. Koostamine ja väljaandmine – Viive Vink, Rannu Maanaiste Selts „Laine”.

- Pilteepose „Kalevipoeg–Kalõvipoig” I osa väljaandmine – Marek Laimets, Raoul Annion, Toom Tragel.
5. Kultuurilugu:
- Uus piiblitõlge tänapäevases eesti keeles – Eesti Jehoova Tunnistajate Koguduste Liidu tõlkebüroo (töörühma juht Tauno Ernits).

Parima valimisel langesid ministrite ja rahva arvamused kokku: keeleteoks 2014 tunnistati Leelo Kingisepa ja Marju Ilvese loodud eesti keele e-õppekursus „Keeleklikk” (rahvahääletusel 898 häält).

„Keeleklikk” (www.keeleklikk.ee), mille koostamist toetasid Euroopa Sotsiaalfond ning haridus- ja teadusministeerium, on mahukaim ja mitmekesiseimat harjutusvara pakkuv veebipõhine keskkond iseseisvaks eesti keele õppimiseks nullist alustavaile vene- ja ingliskeelsetele õppureile. See sisaldab ligi 200 multifilmi, enam kui 100 grammatikavideot ja ligi 1200 ülesannet, võimaldades õppida keelt sobivas tempos, ajal ja kohas. „Keeleklikki” on kasutanud 20 000 aktiivset venekeelset õppijat Eestis (keskmiselt 600 õppijat päevas) ning 6000 ingliskeelset eesti keele huvilist üle maailma.

Tähelepanu väärivad kaks seika. Esiteks see, et „Eesti keele arengukava 2011–2017” täitmise üheks kriteeriumiks⁴ määratud osalejate arv keeleteo valimisel (1800) ületati enam kui kahekordselt (osalejaid oli 3931). Teiseks on kindlasti oluline see, et parima keeleteo kandidaatide hulgas olid esindatud 11 valdkonda eesti keele arengukava 13st.

2015. aasta parim keeletegu tehakse teatavaks vastavatud Jõhvi riigigümnaasiumis. Keeleteokonkursside algusest on täitumas kümme aastat ning ümmarguse tähtpäevaga seoses on siis kindlasti põhjust ka korraldamise head ja vead üle vaadata. Mõndagi on selge juba praegu. Ürituse populaarsus on kasvanud: 2007. aasta keeletegu valis 127 hääletajat (2008. aasta oma koguni ainult 80), praegu on jõutud 4000 lähedale. Tänada tuleb (eks)ministreist poliitikuid, kes peaauhinna valimist sugugi formaalse ja tülrika lisäülesandena pole võtnud. Äsja kinnitatud statuudiga võib ilmselt mõned aastad toimetada, enne kui seda vajadusel veelgi paremaks hakata tegema.

Enam arutlusainet peaks pakkuma konkursi lõpuürituse korraldamine. Kui koostöö HTMi, Emakeele Seltsi, Eesti Emakeeleõpetajate

⁴ Eesti keele arengukava 2011–2017. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn, 2011, lk 65.

Seltsi, partnerkooli (2015. aastal Põltsamaa ühisgümnaasium) ja Tartu ülikooli multimeediakeskuse vahel on olnud eeskujulik, siis lõpuüritusega seonduva üle maksaks veel mõtteid vahetada. Kui veebi reaalaegne otseülekanne võimaldab kogu maailmas Eestis toimuvale üritusele kaasa elada ning salvestis (www.uttv.ee) pakub tutvumis- ja meenutusvõimalust hiljemgi, siis tundub, et kodumaiste üldhariduskoolide eesti keele alases tegevuses saaks lõpuürituse ülekannet senisest rohkem kasutada. Kindlasti peaks täiendama süsteemi, mille järgi korraldajakooli kõrval pakutakse vahetat üritusel osalemise võimalust ka teiste koolide õpilastele-õpetajatele.

Wiedemanni keeleauhinda anti sel aastal välja kahekümne seitsmendat korda. Tutvustamist see auhind enam ei vaja. Välja arvatud vahest see, et kui algusaastail oligi mõnikord tegu rohkem või vähem konkreetse teo eest jagatava tunnustusega, siis nüüd on „Wiedemann” kujunenud täiesti selgelt elutööd hindavaks autasuks.

Tänavuse auhinnasaaja valimisega lõppesid ka minister Jevgeni Ossinovski juhitud komisjoni volitused. Leelo Tungla laureaadiks hääletanud komisjoni kuulusid Martin Ehala, Toomas Kiho, Margit Langemets, Helle Metslang, Tõnu Seilenthal, Anna Verschik, Irma Sild ja Jüri Valge. Meeldivalt mitmekesine oli auhinnakandidaatide valik: Peep Nemvalts (esitaja Tallinna Teadlaste Maja), Leelo Tungal (Irma Sild, Väike-Maarja vallavalitsus, gümnaasium ja raamatukogu), Reet Kasik (Emakeele Selts ja Tartu ülikool), Marja Kallasmaa (eesti keele instituut), Asta Põldmäe (Eesti kirjanike liit). Ettepanekut Vabariigi Valitsusele anda auhind Leelo Tunglale põhjendas komisjon järgmiselt: „aastakümneid kestnud oskusliku sõnaseadmise eest rohketes algupärastes ja tõkelistes luule- ja proosateostes, õpetajatöö ning eesti keele õpperaamatute eest, Hea Lapse toimetamise, laulupeoidentiteedi kujundamise ja „seltsimees lapse” meenutuste eest.”

Tavakohane keeleauhinna keelepäev koos keeletamme istutamisega toimus Väike-Maarjas 23. aprillil. Põhiettekanne „Keel ja meel laste loodud muinasjuttudes” oli laureaadilt, sekundeerisid Irma Raatma („Leelo Tungal on LEELO TUNGAL”) ja Märt Väljataga („Keel ja luule”). Noort Väike-Maarja luulet lugesid gümnaasiumiõpilased Indrek Lillemäe juhendamisel.

Tulemas on uus aasta ja sellega koos uued laureaadid. Eesti keel elab edasi muuhulgas ka nende töö ja põhimõttekindluse tulemusena.